

nes --- per a l'estany, tirs sabogals per al riu ---», Crist. Despuig (*Colloquis d. l. C. de Tortosa*, a. 1555, ed. Duran, 181.27).

Gràcies als mots que acompanyen un d'aquests noms de *xarxa*, veiem que també es tracta de la de pesca, encara que en fraseologia figurada, en la gran peça satírica de fi S. xv: «Si --- vostre vos sembla que sia, al Batle pertany purgar tal recòrs / o al mustaçaf --- / que mana y governa la peixcateria; / --- / no sé qu'en capítol pugau tenir veu, / ni menys empachar-vos de la sagrestia: / curau de la *xàrcia* o de la brogina, / tenint arreglats los vostres sirgans / ---», *Procés Olivés*, v. 541.

Aquest és, en efecte, el sentit en què ha quedat concretat avui, sense excloure el de filats de caça. Quan trobem, després de l'E. Mj., algun cas de l'antiga aplicació amplíssima, ja va essent tan rar, que en un home com Jeroni Pujades (c. 1600), tan bregat en el maneig de papers antics, tendim a pensar ja en terminologia notarial: «de las vingudas que de Marcella avian fetes en aquella comarca y tràfec, ab los de Alba, tota via, com lo veren ab tanta *xàrcia* --- dones y minyons, molt diferents dels que solien venir per a les contractacions ---» (*DAg.*).

En els escriptors dels nostres dies la idea que sura pertot, o que es nota subjacent, és sempre la dels filats: «Poc temps després, l'Ignasi Iglésias --- començava els seus romiatges, carretera de Sant Andreu enllà --- l'estrop a coll, com qui estira la *xarxa*, on cap a les seves velleses solia dur enganxats En Vilaró o En Ròquerol ---; érem nosaltres els cavallers errants --- els altres una mena d'epigons els quals duia dins de la *xarxa* per la Rambla o la carretera de Sant Andreu ---», Coromines (1929, *O. C.*, 1538b4). «--- Pujar a la cascata --- Paga'l tret, veyas! --- y allargant-hi un dit, li anà signant el --- panorama --- l'atapahit guix de les cases, surmontat pels campanars y torres; els pals y *xarxes* dels vaixells, entortolligant-s'hi com un embull; Montjuïc ---», Pons Mass. (*Auca d. l. P.* xvii, 307.8f.).

Quant als orígens, es tracta d'un mot comú a totes les llengües romàniques del Mediterrani i del Sud: it. *sàrtie* «manovre dormienti (cavi) per sostegno dell'alberatura della nave» (c. 1550, i en b. ll. genovès ja 1242), antigament *sarte* (Dante, Petrarca, Boccaccio i encara S. xvii). Oc. ant. *sàrtia* [1390] i fins avui *sàrtis* f. pl. (*FEW* iii, 21). També en aquestes llengües apareix la forma amb assimilació de la *TX* en *ç* com en català.

Però la variant amb *-t-* és la més pròxima a l'origen, car es tracta, com és ben sabut des de Diez (*Wb.*, 282), del gr. bizantí *ἐξάρτιον* 'arreu i aparells nàutics', documentat allí des del S. viii, i perpetuat en romànic en la seva forma plural; en definitiva partint d'un mot grec tan clàssic com *ἄρτιος* 'escaient', 'adequat, adaptat', a través del verb també ja gr. antic *ἐξάρτιζω* 'jo equipo, apatello', ja llavors aplica especialment a les naus.

Altrament, si bé amb escassa extensió, la forma en *-t-* no ha estat estranya al català: en tenim un testimoni antic, per a un filat de caça: «null hom no gos

parar filats, ne altres *exàrties*, a coloms», Tortosa, a. 1341 (*BABL* xi, 420), i avui sobreviu com *sàrtia* a Dénia, segons la monografia d'ormeigs de pesca, que aplegà Griera, amb informes de corresponals de l'I. E. C. (*Wörter u. Sachen* viii, 10). Viceversa també hi hagué formes assibllades en italià: *sàrtie* en Falconi (1612), i *sarcia* ja en un anònim genovès de 1217 (Ang. Prati, s. v.). En occità antic, més i tot, car *sàrsia* ja hi apareix l'any 1374, i avui és la forma que es manté en la costa del Llenguadoc: *sàrsies* f. pl. «reti» en el Grau d'Agde (Deanović, *ARom.* xxi, 276).

En castellà i port. la *ç* és general. En cast. el mot només apareix en temps medievals dues vegades, i és a Aragó; llavors, amb el sentit ampli d'«estris, trastos»: «*exarcia* de cozina: dos sartenes, dos calderuelos, una treudes» en un inv. aragonès de 1369 (*BRAE* ii, 709); i en un altre es tracta d'un conjunt de coses en desordre: «una gran *exarcia*, yes a saber: striperas, muelos de frenos e vancos de frenos, con otros fierros, fueron stimados en 20 sueldos, por fierro viello» a. 1374 (ib., p. 344); el sentit marí ja apareix el 1490 en Alonso de Palència: «*xarcia* de la nao o la vela», «*xarcias* de los marineros navegantes»; així mateix en la narració de descoberta de 1492; i, aplicat a la pesca, en estatuts de Saragossa; a naus, en Fr. L. de Granada; en fi Cervantes i Quevedo apliquen *xarcia* a una càrrega de distintes coses usades.

Fins avui segueix usant-se *jarcia* si bé especialment com a cosa d'Aragó (Cejador, *Tes. L. Cast.* ix, § 207). I de l'arag. actual, pronunciat amb *j* castellana, deu haver passat al cat. fronterer de l'Alta Llitera, amb un sentit vague i ample de «matèria, terregada, guix de coses»: «llimpià els tubos! Con la *garcia* [suposo *gàrbia*] que n'habeba, com va a saldre aigua, con un foradet com el de una agulla» (a Açanui, segons Mn: Soldevilla, «Cogido al vuelo» en la seva *Hoja Parroquial*, 1960). En fi port. *enxàrcia* 'cordam de navilis' [1370 i S. xv, i avui encara *exàrcia* a Olhão, PMachado].

Tornem al català, que entre totes les llengües romàniques és on el mot ha tingut una vida més constant i vigorosa, i amb usos més cabdals dins el vocabulari. Ací la forma peculiar del mot ha donat lloc a nombroses variants. La forma antiga amb *e-*,¹ i encara més la terminació originària en *-ia* es mantingueren llargament. En tenim informació relativament escassa per fonts lexicogràfiques, que essent un terme de rams tècnics particulars, el perderen de vista. Només esporàdicament fou recollit per Busa-N. i en el seu sentit comprensiu: «*sàrsia*: sarcina, impedimenta; *x. petita*: sarcinula». Després, ja només des de Lab. 1840, que encata li manté la terminació antiga, *xàrcia*; i tot consignant ja el sentit de «espècie de filat per a pescar», li dóna també sentit col·lectiu nàutic i piscatori («arreu per a pescar», «cordam ---» i comença per l'acc. ant., comprensiva, a la manera del Busa-N.).

La terminació en *-ia* és fins avui encara la val. més corrent, *sàrsia*; segons *AlcM* és la que usa Joan Fuster (*Terra en la Boca*, 38); però desmentim absolutament llur afirmació que ningú digui *xàrcia* a Bna.: no hi ha altra forma que *xarxa* en cat. central i aquest